

С Т А Н О В И Щ Е

**от доц. д-р Светла Томанова,
ЮЗУ „Неофит Рилски“ – Благоевград**

по конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“

**Научна област: 2. хуманитарни науки
Професионално направление: 2.1. филология (Славянска филология –
Теория на превода)
Факултет по славянски филологии на СУ „Св. Климент Охридски“
Катедра по славянско езикознание**

В конкурса за доцент по теория на превода има двама кандидати – гл. ас. д-р Йорданка Трифонова и гл. ас. д-р Радост Железарова.

Основен критерий за оценяването в случая е тематиката на конкурса и доколко е съотнесена научната продукция на двете кандидатки с тази тематика, както и тяхната преподавателска дейност. Съществени за крайната оценка са и качествата на представените от двамата кандидати монографии, подготвени специално за конкурса. Затова ще разгледам качествата на кандидатките в двете области – научни публикации и преподаване – поотделно.

I. Научно-изследователска дейност

1. Според самооценката на д-р Йорданка Трифонова нейните приноси са в следните области: семантика, синтаксис, стилистика, теория и история на превода, лексикология, теоретична лексикография, чуждоезиково обучение, социолингвистика. Прегледът на публикациите действително я представя като разностранен езиковед, новатор в българското и съпоставителното езикознание, „напипващ“ оригинални проблеми.

За участие в настоящия конкурс тя представя една монография и голям брой студии и статии, които заслужават висока оценка, но с уговорката, че не всички са по темата на конкурса.

Представената за участие в конкурса монография „...от своя зов аз слушам ек. Чешки и словашки прочити на Яворовата лирика“ (2016) е интердисциплинарно изследване, посветено на Яворовата лирика и нейните преводи на чешки и словашки език. Интердисциплинарно, тъй като освен теоретични проблеми на превода засяга и ред въпроси от литературноисторическо и общо културологично естество. Този подход

видимо преобладава в монографията, особено в I и донякъде във II глава. В първата част е направен подробен преглед на всички Яворови преводачи на чешки и на словашки от началото на XX в., направена е съпоставка на преводите хронологично и по езици. Проучени са и мотивите за избор на конкретните лирични произведения от съответните преводачи. Обстойният анализ и „литературната археология“ в тези части са приносни и удостоверяват качествата на авторката като учен, но все пак следва да се каже, че по-специално I глава е в голямата си част само леко преработен и допълнен вариант на вече публикувани нейни текстове (вж. публикации 11 и 14). Нова и интересна като подход е главата „Преводачът на Яворов“. Освен представяне на българския читател на най-заслужилите преводачи на поета в Чехия и Словакия тази глава е също опит да се „поправи“ констатираното от авторката (с. 34) почти пълно пренебрегване на ролята на преводача в художествения превод „от българското литературознание и българската теория на превода“. Оригинална е идеята за обрисване на „идеалния“ Яворов преводач.

За съжаление посочените положителни качества на изследването не са потвърдени във втората му част. Иначе красивото заглавие на III глава, „Гласът на Яворов и ехото на преводачите“, е останало нереализирано. В тази част основна е подглавата за графиката на Яворовия текст (също преработка на вече публикувано изследване – № 8 от приложените публикации). Наистина на стр. 86 и 87 авторката обосновава защо „първо (трябва) да бъдат изследвани графичните особености на Яворовите поетически текстове и едва след това да се посочи необходимостта и възможностите те да бъдат пресъздадени и при превода на поезията му.“ (86). Но следват близо 50 страници, до стр. 130, тоест повече от една трета от текста на монографията, в които обстойно и несъмнено нещо се анализира специфичната Яворова графика, обаче практически почти без посочване на каквито и да било решения на чешките и словашките преводачи. Такива има малко и пръснати в предходните части, неясно е защо не са включени именно в тази глава. В разглежданата глава такава е само една страница – втората половина на стр. 85 и първата на стр. 86, - която обаче стои като случайно попаднала, тъй като няма никаква връзка с предходния и последващия текст, освен това в нея е употребено „неестествено“ спрямо основния текст глаголно време. Абсолютно неразработени, а само бегло нахвърляни, на по страничка-две, са последните две глави, за лексиката и синтаксиса на Яворовия текст, като има технически и други недоглеждания, например заявен, но невъведен цитат след първия абзац на стр. 132 (изобщо в публикацията има доста технически и печатни грешки и неточности). А именно тези две глави според мен би трябвало да са центърът на изследването. Изобщо, лингвистичният аспект е твърде слабо застъпен за сметка на вече споменатите други аспекти. Теорията на превода също отстъпва на

литературния и културогичния аспект. На немалко места има и неуместен (според мен) за един хабилитационен труд есеизъм. Заключението на цялото изследване също не е удовлетворително.

Другите научни публикации, с които д-р Й. Трифонова кандидатства, са разделени в няколко групи:

В раздела *Семантика* са предложени три публикации (*За двата модела на пространството в славянските езици* (2003); *Старите славянски глаголи за положение в съвременния български и чешки език* (2008); *Старите славянски пространствени глаголи в българския език* (2010)), които безспорно имат приносен характер в областта на семантиката, но не са по темата на конкурса.

Същото важи и за следващите два раздела (*Синтаксис* и *Стилистика*) – без да подценявам научните качества на тези разработки, трябва да отбележа, че те са осъществени в по-ранен изследователски контекст от рецензираните, представените статии в тях са от 1993, 1996, 2003, 2006 г.

В раздела *Теория и история на превода* са предложени две студии и три статии. Публикациите, посветени на преводите на Яворов на чешки и словашки (*Чешки и словашки преводи на поезията на П.К. Яворов*, 2000 и *Яворов на чешки*, 1995), както самата авторка споделя, очертават „кръга от проблеми, разгледани в представената по-горе монография”, затова тук няма да бъдат коментирани отново.

Студията *Наблюдения върху официалния поетически език от времето на тоталитаризма* (1994) е посветена на лексикалните и граматични особености на поетическия език, използван в трите преведени и публикувани антологии на българската поезия на чешки през периода 1944-1989 г. Направено е статистическо и социолингвистическо изследване, което разкрива особеностите на българския поетичен език. Обект на съпоставка е и следващата статия от този период (*За границите на метафорите в поезията*, 1998), посветена на превода на трета част от поемата „Едисон” на В. Незвал.

По нов начин са разгледани дискуссионните въпроси за превода на урбаноними и екзоними в художествения текст в статиите *За превода на урбаноними* (2015) и *За екзонимите в чешкия и българския език* (2013). Изследванията имат и теоретична, и практическа стойност за носителите на езика и за изучаващите чуждия език.

Важен научен принос на д-р Трифонова е участието в колектива на друтомния Чешко-български речник и в редица проекти, свързани с практическата преводаческа дейност.

Д-р Трифонова посочва в списъка си с публикации и втора монография (№ 1 в списъка), чиято тема е по-строга лингвистична и транслатологична, но тъй като текстът е под печат, не е предмет на настоящото становище.

2. Тематичните сфери, в които работи вторият участник в конкурса, д-р Радост Железарова, след защитата на докторската си дисертация, и изследванията, с които участва в конкурса, са базирани на единна теоретична рамка, в която успешно се съчетават теоретичната основа и приложно-лингвистичната гледна точка на нейните търсения.

За участие в настоящия конкурс д-р Р. Железарова представя една монография (*„Лингвистични проблеми и грешки в превода от славянски езици на български“*, 2016), 17 статии, художествени преводи, редактиране и съставителство на сборници и монографии.

В монографията, написана по темата на конкурса и свързана с проблемите и грешките в превода, д-р Р. Железарова се спира на тази част от транслатологията, която не е достатъчно разработена и анализирана. В теоретичен план е направен кратък обзор на гледните точки по отношение на назоваването и същността на омонимията, псевдоомонимията и интерференцията, като авторката има свое виждане по някои спорни въпроси, като има ли междуезикова омонимия и защо някои лингвисти често прибегват до този термин.

Междуезиковата интерференция при превод заема основно място в търсенията на транслатолозите, но често се забравя, че тя е двупосочна. Р. Железарова обръща вниманието на специалистите, че предизвиканата от родния език интерференция при изразяване или превод на чужд език не е единственият проблем за изучаващите славянски езици. В този смисъл монографията представя един нов поглед към честите грешки, предизвикани в резултат на интерференция от чуждия славянски език към родния. Книгата предлага сериозно обмислена и целенасочено представена класификация на преводаческите грешки.

В монографията на Р. Железарова не е подминат и наболелият напоследък проблем с редактирането или „нередитирането“ на художествени и научни текстове. Редакторската работа е неразделна част от преводаческата и тя присъства в разработката върху грешките в превода. Голяма част от грешките, открити в преводните текстове, са в резултат на отсъствие на редактор (според авторката).

Монографията е опит за обобщение на проблемите, възникващи при превод от няколко славянски езика (чешки, словашки и руски; явно езиците, които авторката ползва, но изводите могат да се пренесат изобщо за славянските езици, от една страна, спрямо български, от друга). С предимно практическата си насоченост и богато представените излезли в последно време преводи от тези езици ще бъде от съществена полза за работата както по теория, така и по практика на превода с ясно изразен приложен и приносен характер по отношение на класифицирането на грешките при превод, а и като нов опит за обобщено и сравнително

представяне на проблематиката на „славяно-славянския превод“ след работите на Искра Ликоманова.

И тази монография търпи известни критики. Изложението е доста разхвърляно, далеч не са изчерпани всички „проблеми и грешки“, някои не са получили заслужаващото внимание с оглед на честотата и последиците им (например предаването на категорията глаголно време). Би могло да се желае и обръщане на повече внимание на големия масив теория по засегнатите въпроси, независимо че конкретно за учебния процес може би в последно време за предпочитане са по-приложни, по-„свободни“, защо не дори и „забавни“ публикации по теория и практика на превода.

Освен монографията шест от посочените от д-р Р. Железарова статии, с които участва в конкурса, са посветени на сходни проблеми от областта на теорията на превода в различни български и чешки сборници и авторитетни реферирани езиковедски списания.

Освен преводната тематика, която е обект на научните интереси на Р. Железарова през последните години (2011-2016), в научните ѝ публикации намира място и изучаването на традициите в издаването на полски, чешки, словашки и български енциклопедии през XIX и XX в. (две статии в съавторство, 2015, 2016).

В съпоставителен план са и някои от другите публикации, представени за конкурса, които, макар и косвено, имат отношение към превода. Начините на усвояване на англицизмите в български и чешки е обект на изследване в статията *Как идват заемките от английски в славянските езици? 2005*, а какви са заемките от френския в чешката некнижовна лексика, имат ли те интернационален характер и как се адаптират можем да научим от статиите *За френското присъствие в Кратък чешко-български речник на некнижовната лексика, 2013* и *За „абстрактния“ и „конкретния“ характер на езиците (съпоставка на френския с някои славянски езици), 2007*.

Не на последно място е и проблематиката, свързана с българския език (три статии, отпечатани през 2010 и 2011 г.), с което авторката показва ясно своето отношение към изучаването на родния език като път към намиране на общите черти между българския и останалите славянски езици.

Публикациите, с които участва д-р Р. Железарова, обхващат по-кратък период от време (2007-2016), след защитата на докторската дисертация през 2003 г. (а що се отнася до общия брой публикации, проекти и т. н., без да е решаващо, все пак трябва да се вземе под внимание, че тя става щатен преподавател, респективно научен работник, едва през 2007 г.), и имат приносен характер за теорията и практиката на превода, за съпоставителното езиковедство и за чуждоезиковото обучение.

И двете кандидатки имат множество преводи на научни и художествени текстове, редактиране и съставителство, посочени подробно в документацията по конкурса. И двете имат достатъчно цитирания, които свидетелстват за приносните моменти в техните разработки.

II. Преподавателска дейност

1. От автобиографичната справка на гл. ас. д-р Й. Трифонова личи, че е опитен преподавател, който съчетава изследванията си върху езика с практиката на неговото преподаване. Преподавателската работа като хоноруван преподавател в Катедрата по славянско езикознание на ФСлФ на СУ „Св. Климент Охридски” от 1981 до 2014 г. успешно е била съчетавана с основната дейност в различни секции на Института за български език към БАН (Секция по славянско езикознание, 1981-1993, Секция по социолингвистика и лингвостатистика, 1993-2001, Секция по лингвокултурология, 2001-2014), което е и причина за разнопосочността на нейните търсения през годините. Понастоящем (от 2014 г.) е главен асистент в Катедрата по славянско езикознание по практически чешки език. Ръководител на множество дипломанти и техните дипломни работи от бохемистичния профил.

2. Преподавателският стаж на гл. ас. д-р Радост Железарова преминава изцяло в СУ „Св. Климент Охридски”, където постъпва на работа първоначално като редактор-уредник на сп. „Съпоставително езикознание” (1991 г.), през 1992 г. става и хоноруван преподавател по практически чешки език, а от 2007 г. след явяване на конкурс последователно заема длъжностите асистент – старши асистент – главен асистент. Преподавателската ѝ дейност е съсредоточена както във всички области на практическия чешки език, така и в лекционния курс по Теория на превода за слависти (от 2007 г. по настоящем), а от 2012 г. води и лекциите по Техника на филологическата работа. От 2013 г. води и Конферентен превод в зала от/на съответния славянски език.

Предвид естеството на конкурса и представените кандидатури и въз основа на всичко изложено дотук, за нуждите на Катедрата по славянско езикознание, която е обявила конкурса, гл. ас. д-р Радост Железарова е по-убедителният кандидат по следните причини: представената за конкурса монография отразява съвременна гледна точка по проблема за грешките в превода; несъмнена е приложната стойност; лингвистичният подход и аспекти са доста по-застъпени в сравнение с монографията на другия кандидат; вписва се доста по-пълно в профила на катедрата по Славянско езикознание; нейната научна продукция е по-ясно фокусирана и по-пряко обвързана с темата на конкурса; от 2007 г. насам води лекционния курс по

Теория на превода към Катедрата по славянско езикознание. Затова убедено предлагам почитаемото научно жури да присъди академичната длъжност доцент по направление 2.1. Филология (Славянска филология – теория на превода) на гл. ас. д-р Радост Железарова.

12.06.2016

Доц. д-р Светла Томанова